

Monumentnummer*: 532405

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 21
F 033 421 77 99
E info@cultureelerfgoed.nl

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 29 juli 2016
Kadaster deel/nr: 67354/171

Complexnummer

532397

Complexnaam

NHW-Werken Fort De Bilt/Lunetten

Woonplaats*

Utrecht

Gemeente*

Utrecht

Provincie*

Utrecht

Locatiennaam

Utrecht

Locatieomschrijving

de Zilveren Schaats e.o.

Kadastrale gemeente*

Utrecht

Sectie*

O

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

1094

Rijksmonumentomschrijving**

Cluster 301. Wachthuis.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

WACHTHUIS OP HET REDUIT VAN FORT VOSSEGAT, als gebouwd relict van het voormalige, middelgrote Fort Vossegat, dat dateerde uit de jaren 1817-1819. Het huidige wachthuis van het reduit werd gebouwd in de periode 1849-1851. Het fort was als zodanig de opvolger van een batterij uit de late 18de eeuw. Het fort lag ten oosten van Utrecht op de noordelijke oever van een meander van de Kromme Rijn en diende ter afsluiting en verdediging van dit rivieracces en van de weg Utrecht - Bunnik, van een nabije inundatiesluis en later ook van de doorlaatsluis - de Brug met de twaalf gaten. Het fort bestond in hoofdzaak uit het nog bestaande bomvrij wachthuis op een reduit dat zelfstandig was omgeven door een gracht en uit een in essentie driehoekig aardwerk met op elke hoek een scherp gepunt bastion. Ook het aardwerk was omgeven door een gracht, waarin ravelijnen en een gedekte weg. De plattegrond van het reduit kende een zeer stompe hoek aan de frontzijde (oostzijde). Het erop gebouwde bomvrij wachthuis is rechthoekig van vorm en was voorzien van een aarden dekking. Van deze aanleg is weinig meer

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

herkenbaar aanwezig. Na de bouw van de vooruitgeschoven forten Rijnauwen en Vechten werd Fort Vossegat vereenvoudigd en verbouwd van een 'compleet', gesloten fort naar een aan de keelzijde (west) open werk. Westelijk naast het fort kwam vervolgens in de jaren 1910-1913 de Kromhoutkazerne tot stand, genoemd naar J.H. Kromhout (1835-1897), luitenant-generaal en inspecteur van de genie. In meer recente tijd is het fortterrein opgenomen in een nieuw gestichte Kromhoutkazerne, die in of rond 2012 in gebruik is genomen. De aanleg en de aardwerken van het fort zijn in de loop van de decennia vrijwel integraal ontmanteld. Een drietal in de jaren '30 van de 20ste eeuw in de aardwerken gebouwde VIS-kazematten is in de jaren 1950 eveneens gesloopt. Maar enkele andere gebouwde onderdelen bleven bestaan. Het grootste hiervan is het reduit / wachthuis. De gracht rond het reduit is gedempt, maar er is ten dele een droge greppel tot stand gebracht, waarover een 'toegangsbrug' is gelegd. Op het dak bevindt zich rondom een manshoge balustrade in cortenstaal uit recente tijd, die als reminiscentie fungeert van een eerder aanwezige borstwering waarachter zich manschappen en geschut konden schuilhouden; er is nu een dakterras, behorend bij de nieuwe functie van het gebouw als verpozingsruimte.

Fort Vossegat werd gebouwd ten oosten van Utrecht. Tezamen met de forten (van noord naar zuid gelegen) De Gagel (1819-1821), Blauwkapel (1817-1818), Op de Biltstraat (De Bilt; 1816-1819) en de Vier Lunetten (1819-1826) maakte het fort deel uit van de linie van versterkingen uit de eerste bouwperiode van de Nieuwe Hollandse Waterlinie nabij de kwetsbare accessen rondom Utrecht. Deze werken dienden om de talrijke wegen en kaden die aan de noordoostkant van Utrecht door de inundatiezone liepen, zoveel mogelijk af te sluiten en te verdedigen en, als het tegelijk om keerkaden ging, om het doorsteken daarvan te beletten. De forten werden daarom dwars over de wegen en dijken gelegd. In de derde bouwperiode van de Nieuwe Hollandse Waterlinie (1867-ca. 1872) werd een tweede, vooruitgeschoven fortenkring aangelegd, aangezien de oudere ring van forten die Utrecht beschermde ten opzichte van de mogelijke posities van vijandelijk geschut te dicht bij de stad lag. Fort Vossegat werd in die periode, door middel van zogenoemde gedekte gemeenschapswegen - die aan de zijde van de vijand voorzien waren van wallen en een gracht - verbonden met de nabijgelegen forten Blauwkapel, De Bilt en de Lunetten. Hierdoor was het mogelijk manschappen en voorraden tussen de forten te vervoeren. De forten konden elkaar over en weer steunen door flankerend vuur. In de jaren 1930 is er nog een drietal VIS-kazematten in de fortwallen gebouwd, die echter alle zijn verdwenen. Luchtfoto's van rond 1940 tonen een op diverse plaatsen bebouwd fortterrein, dat nog de vroegere contouren laat zien. Na de Tweede Wereldoorlog zijn steeds meer oude onderdelen van het voormalig fort opgeruimd.

Omschrijving

WACHTHUIS OP HET REDUIT VAN FORT VOSSEGAT bestaande uit een (op het voormalig reduit), in rondgemetseld schoon werk opgetrokken, rechthoekig, één bovengrondse bouwlaag omvattend, onderkelderd bouwwerk. Op het dak van oudsher een aarddekking. In de naar het westen gerichte (voor)gevel een getoogde toegang met dito, dubbele, houten deuren, waarin een mandeur. Verder in alle gevels diverse, al dan niet onder een ontlastingsboog gebrachte, gekoppelde gevelopeningen. De meeste hiervan zijn - vermoedelijk door cement geaccentueerde - getoogde schietgaten, voorzien van ijzeren spijlen. In het interieur onder meer overwelfde ruimten en voorts een door twee gevelopeningen aan de westgevel herkenbaar gemetseld trappenhuis (links van de toegang) dat een opgang vormt naar het dak.

Waardering

Het WACHTHUIS OP HET REDUIT VAN FORT VOSSEGAT is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel van rond 1850 - als voorbeeld van een aardgedekt, bakstenen, bomvrij bouwwerk.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex en in het bijzonder met de Brug met de 12 gaten.

* Het onderdeel is representatief (karakteristiek) omdat het in verschijningsvorm de kenmerken vertoont die het toenmalige defensieve doel onderstrepen.

* Het onderdeel is tamelijk goed bewaard omdat het bouwwerk zich na restauratie in vrijwel de toestand bevindt waarin het rond 1850 verkeerde en omdat het nog verschillende authentieke onderdelen en details kent.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Militair verblijfsgebouw

Functie